

Комплекти контрольних завдань з навчальної дисципліни "Глобальні проблеми людства" для поточного та семестрового контролю.

Контрольні питання за розділом 1:

1. Глобальні проблеми, їх сутність, класифікація й ознаки.
2. Які основні варіанти класифікації глобальних проблем?
3. Глобальні проблеми розвитку світової економіки.
4. Вирішення глобальних продовольчої та ресурсно-енергетичної проблеми.
5. Проблема подолання бідності і відсталості
6. Які проблеми взаємодії людини і природи загострює глобалізація?
7. У чому полягає блок проблем, пов'язаних з соціальними і воєнно-політичними відносинами між країнами?
8. Чому вирішення глобальних проблем людства вимагає зусиль усіх країн?
9. Які погляди щодо пріоритетності планетарних проблем існують сьогодні серед науковців?
10. У чому суть демографічної проблеми?
11. Чому проблема зростання кількості населення є однією з найгостріших?
12. У чому суть екологічної проблеми?
13. У чому полягає проблема збереження лісів?
14. Які проблеми планетарного масштабу пов'язані з використанням землі і збереженням її родючості?
15. Чи намагаються до вирішити екологічні проблеми всі країни світу?
16. У чому суть проблеми збереження миру на землі?
17. Якої шкоди довкіллю (окрім мільйонів людських трагедій) завдають військові конфлікти?
18. Які регіональні об'єднання країн створено для вирішення глобальних проблем людства?
19. Яких форм набуває міжнародне співробітництво з проблем охорони навколишнього середовища й окремих проблем, які виникають у зв'язку з глобальними загрозами?
20. Які громадські організації з охорони довкілля й збереження планети є найбільш відомими у світі?

Контрольні питання за розділом 2:

1. Що означає термін “демографія”?
2. Охарактеризуйте демографічну структуру світового населення.
3. Чим є процес демографічного старіння як характеристика сучасного етапу глобального світу?
4. У чому полягає сутність концепції демографічного детермінізму (М.Ковалевський, Д.М.Кейнс)?
5. Охарактеризуйте сутність продовольчої проблеми як проблеми соціальнополітичного характеру.
6. Проаналізуйте концепції демографічного біологізму та демографічного максималізму.
7. Порівняйте концепції демографічного фаталізму та демографічного популізму.
8. Яку роль відіграють антропологічні фактори в оцінці глобалізаційних процесів?
9. Якими Ви вбачаєте перспективи людини в глобалізованому світі?
10. Якою постає проблема людини в епоху мас-медіа?
11. Криза культури та її причини у концепції О. Шпенглера.
12. Проаналізуйте вплив глобалізації на генну інженерію.
13. Охарактеризуйте міжнародно-правові проблеми забезпечення охорони здоров'я.
14. Як відбувається глобалізація освіти?
15. Якими є особливості екологічних проблем у високорозвинених країнах і країнах "третього світу"?
16. Простежте негативні зміни навколишнього середовища в різних країнах сучасного світу.
17. Фактори деградації і руйнування лісів на нашій планеті?
18. Якими ви бачте основні напрями екологічної політики в світі?
19. Яка проблема є центральною проблемою екоетики?
20. Що міститься в понятті «загроза»?
21. Чим є міжнародний тероризм як соціально-політичне явище?
22. Якими є дипломатичні зусилля світової спільноти щодо заборони хімічного, бактеріологічного та інших видів зброї масового знищення?
23. Охарактеризуйте техногенні катастрофи як прояви глобальних загроз.

24. На чому ґрунтуються думки академіка Н. Н. Моїсеєва відносно того, що говорити про формування глобального інформаційного простору зарано?
25. Які країни й чому називають «золотим мільярдом»? Відповідь обґрунтуйте.
26. Які показники використовують міжнародні організації при характеристиці «якості життя» населення?

Тестові завдання:

1. Найзагальнішою метою державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності є:
- а) встановлення високих митних тарифів на товари, що ввозяться з-за кордону;
  - б) створення сприятливих умов для розширеного відтворення всередині країни за рахунок вигідного міжнародного співробітництва;
  - в) валютні обмеження, підвищення вимог до технічних, санітарних та інших стандартів щодо якості продукції;
  - г) забезпечення необхідними робочими місцями висококваліфікованих працівників у межах країни.
2. Найгострішою загальною проблемою міжнародного співробітництва в сучасний період стає:
- а) дотримання прав і свобод працівника, утвердження соціальної справедливості;
  - б) забезпечення рівного доступу усіх країн на світовий ринок, усунення дискримінації;
  - в) спільне вирішення глобальних проблем людства;
  - г) усунення циклічності суспільного відтворення.
3. Глобальними вважаються проблеми, які:
- а) сприяють виживанню і розвитку людей за екстремальних умов;
  - б) є всезагальними (планетарними), загрожують людству в цілому і потребують об'єднання зусиль усіх країн для їх вирішення;
  - в) породжені науково-технічними революціями, принциповими оновленнями технологій виробництва;
  - г) означають міжнародне співробітництво в усіх сферах економіки задля добробуту людей.
4. Розрізняють глобальні проблеми:
- а) національні; б) регіональні; в) континентальні; г) правильної відповіді немає.
5. Економічна безпека країни переважно залежить від:
- а) стану розв'язку глобальних проблем;
  - б) обмеженості усіх видів ресурсів та джерел енергії;
  - в) рівня відкритості національної економіки, загострення її чутливості до екзогенних (зовнішніх) факторів розвитку;
  - г) компетентності зовнішньої економічної політики держави.
6. Під залежністю національної економіки розуміють головним чином:
- а) такі причинні зв'язки, при яких внутрішній процес виробництва у країні контролюється в основному силами зовні;
  - б) наявність зовнішнього державного боргу;
  - в) використання іноземної валюти у грошовому обігу країни;
  - г) вплив світового ринку на розвиток національного господарства.
7. Економічна залежність має місце тоді, коли:

- а) держава змушена пристосовуватися до вимог іноземних партнерів, які диктують їй свою волю щодо спрямування розвитку національного господарства;
  - б) всупереч власним інтересам здійснюються економічні зв'язки з іншими країнами;
  - в) практикується не вигідне зовнішнє співробітництво;
  - г) обмін на світовому ринку нееквівалентний.
8. Глобалізація світогосподарських зв'язків впливає на економіку слаборозвинутих країн поки що в основному: а) незначно; б) позитивно; в) негативно; г) відчутно.
- 9 Глобальні проблеми світу класифікують по сферах:
- а) суспільних взаємовідносин (загроза термоядерної війни, відсталість частини країн і окремих регіонів, світові кризи тощо);
  - б) взаємодії суспільства з природою (ресурси, екологія, утилізація відходів, раціональне використання землі та ін.);
  - в) розвитку людини та забезпечення її майбутнього (ергономіка, подолання епідемій і тяжких хвороб, культурно-моральні проблеми, не стабільність сімей, боротьба із міжнародною злочинністю, наркобізнесом, тероризмом, демократизація та охорона прав людини і т.п.); г) усі відповіді правильні.
10. Першочерговою для людства є надпроблема: а) продовольча; б) забезпечення миру, відвернення нової світової війни; в) демографічна; г) енергетична.
11. Вчені називають основний шлях вирішення глобальних проблем світу:
- а) забезпечення екологічного розвитку господарства;
  - б) запровадження енергозберігаючих технологій;
  - в) демілітаризація економіки, конверсія;
  - г) усунення злочинності, голоду, неграмотності людей.
12. Інші шляхи розв'язання глобальних проблем: а) оптимізація управління процесом зростання народонаселення; б) пріоритетність загальнолюдських цінностей у відтворенні суспільства; в) припинення процесів маргіналізації та подальшої поляризації багатства і бідності; г) усі відповіді правильні.
13. При наявності суперечності між світовим економічним розвитком і соціальним прогресом людства виникають:
- а) об'єктивні умови щодо перетворення глобалізації на її негативну реальність, що веде до появи нових глобальних проблем;
  - б) певні можливості для покращення життя людей;
  - в) унеможливлення реакційна політика окремих держав,
  - г) симптоми оздоровлення процесу суспільного відтворення, як окремих країн, так і людства в цілому.
14. Енергетична проблема спричинена: а) ростом енергоспоживання;
- б) низькою якістю паливних ресурсів;
  - в) використанням нетрадиційних джерел енергії.
15. Демографічний вибух у ХХ ст. спричинений: а) зростанням кількості міст у світі;
- б) високим рівнем розвитку промисловості в розвинутих країнах;
  - в) суттєвим зниженням рівня смертності в країнах, що розвиваються.
16. Яка з міжнародних організацій координує роботу з подолання глобальних проблем людства? а) АСЕАН; б) СНД; в) ЄС; г) ООН.
17. На якому континенті знаходиться «поліус голоду»?
- а) Австралія; б) Африка; в) Євразія; г) Південна Америка.
18. Які частини Світового океану є найбільш забрудненими?
- а) Територіальні води; б) Відкрита акваторія; в) Шельфові зони.

19. Який з континентів має найбільшу частку природоохоронних територій в загальній площі? а) Північна Америка;
б) Євразія;
в) Африка;
г) Австралія.
20. Міжнародна організація, яка проводить футурологічні дослідження, називається:
а) Міжнародний інститут світових ресурсів;
б) Паризький клуб; в) Інститут світового спостереження; г) Римський клуб
21. Який термін найбільше характеризує поняття «Системна єдність сучасного світу»?
а) глобалізація; б) глобалістика; в) глобальна географія; г) геоконфліктологія
22. Основними тенденціями розвитку глобальної світової економіки в цей час є:
а) перевага ринкових відносин; б) лібералізація господарського життя країн;
в) інтернаціоналізація виробництва в окремих країнах;
г) посилення протекціонізму в проведенні зовнішньоекономічної політики держав;
д) згортання світогосподарських зв'язків.
23. Засновником організації «Римський клуб» є:
а) Денніс і Донела Медуз; б) Я. Тинберген; в) Ауреліо Печчеї; г) Кенічі Омае
24. Як називається достатньо суперечлива форма глобалізації, що стосується взаємодії народів на основі обміну інформацією, науковими здобутками, цінностями демократії?
25. Модель господарства світу, за якою переважає велике серійне виробництво стандартизованих виробів, називається:
а) тойотистською; б) фордистською; в) постфордистською; г) серійною
26. Американський економіст, який висловив думку про те, що глобалізація як модель сучасного світу себе не виправдала й дійшла кризи:
а) Я. Тинберген; б) Джон Гелбрейт; в) Джордж Сорос; г) Р. Робертсон
27. Одним з перших вчених, хто в своїх працях піднімав питання про глобальність окремих проблем, що притаманні людському розвитку, був:
а) В. Преображенський; б) В. Леонтьєв; в) К. Кондратьєв; г) В. Вернадський
28. Принципово нова науково-практична категорія, яка знаменує собою перехід до нового типу суспільства й відкриває нові горизонти розвитку, називається:
а) інформаційною революцією; б) кіберпростором; в) прогностикою;
г) загрозою глобалізації; д) Декларацією тисячоліття
29. ГПЛ, нерозв'язаність яких нерідко приводить до масової загибелі людей, називаються: а) найбільш «універсальними»; б) змішаного характеру; в) «малими» проблемами; г) чисто наукового характеру; д) переважно соціального характеру
30. Який вчений одним з перших надав визначення терміну «глобалізація»?
а) А. Печчеї; б) Дж. Гелбрейт; в) Дж. Сорос; г) Р. Робертсон; д) Д. Медуз
31. Прогнози розвитку ГПЛ, які називають нормативними, були запропоновані:
а) Д. Медузом; б) Я. Тинбергеном; в) А. Печчеї; г) В. Леонтьєвим; д) К. Омае
32. Яка організація системи ООН опікується питаннями освіти, науки й культури?
а) МАГАТЕ; б) ОПЕК; в) НАФТА; г) ЮНЕСКО; д) ВООЗ
33. Які глобальні проблеми людства із перерахованих стосуються відносин в системі «людина – природа»?
а) розброєння й недопущення нової світової війни;
б) дефіциту демократії; в) охорони здоров'я; г) подолання процесів депопуляції й демографічного вибуху; д) раціонального використання природних ресурсів.

Матеріали до практичних занять та самостійної роботи студентів.

Практичні заняття – це форма навчального заняття, згідно якої викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує у студентів навички їх практичного застосування шляхом виконання відповідно поставлених завдань. У структурі таких занять переважає самостійна робота студентів.

Основними дидактичними цілями проведення практичних занять є:

1. Забезпечення педагогічних умов для поглиблення і закріплення знань студентів з дисципліни, набутих під час лекцій та у процесі вивчення інформації, що виноситься на самостійне опрацювання.
2. Мотивація студентів до колективного творчого обговорення найбільш складних та цікавих питань, спрямування їх до самостійного вивчення наукової та методичної літератури, формування у них навичок самоосвіти.
3. Оволодіння методами аналізу фактів, явищ і проблем, що розглядаються та формування умінь і навичок до здійснення різних видів майбутньої професійної діяльності.
4. Формування навиків професійної презентації отриманих результатів.

Особливістю практичних занять, як форми навчальних занять є:

- активна участь самих студентів у з'ясуванні сутності проблем, питань, що були винесені на розгляд;
- викладач надає студентам можливість вільно висловлюватися під час розгляду питань, що винесені на обговорення, допомагає їм будувати свої міркування;
- такий підхід до організації аудиторної роботи передбачає сумлінну попередню підготовку студентів до занять;
- якщо студенти не підготовлені до заняття, то практичне заняття перетворюється у фронтальну бесіду (викладач задає питання, студенти відповідають на них).

Методи проведення практичних занять: 1. ділові ігри; 2. дискусія; 3. творча презентація; 4. економічні кейси; 5. обговорення новин.

Ділова гра – є педагогічним засобом і активною формою навчання, яка інтенсифікує навчальну діяльність, моделюючи управлінські, економічні,

психологічні, педагогічні ситуації і дає можливість їх аналізувати і виробляти оптимальні дії в подальшому.

Дискусія – форма колективного обговорення, мета якої – виявити істину через зіставлення різних поглядів, правильне розв’язання проблемної ситуації. Під час такого обговорення виявляються різні позиції, а емоційно-інтелектуальний поштовх пробуджує до активного мислення.

Творча презентація – оформлення результатів самостійної роботи студента за обраною тематикою у вигляді презентації Microsoft Power Point. Презентація не має бути перевантаженою текстом, в її основі – оброблена інформація зведена у таблиці, діаграми, графіки, рисунки, фото та відеоматеріали. Презентація має супроводжуватись доповіддю студента та роздатковим матеріалом. Основна мета творчої презентації – заволодіти увагою аудиторії та якісно донести попередньо підготовлений матеріал.

Економічні кейси - метод ситуативного навчання на конкретних прикладах. Кейс-метод є інтерактивним методом навчання, який дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності спеціалістів. Він сприяє розвитку винахідливості, вмінню вирішувати проблеми, розвиває здібності проводити аналіз і діагностику проблем.

Обговорення новин – метод навчання, який дозволяє студентам орієнтуватись в актуальних подіях у світі, відстежувати їх вплив на економічні процеси, робити висновки та висувати гіпотези.

Основи геоглобалістики. Критерії виділення глобальних проблем

Сучасні глобальні проблеми людства та їх географічне поширення

Прояв глобальних проблем людства у різних типах країн

Критерії оцінки успішності та результатів навчання:

1. Відповіді на практичних заняттях/ участь у дискусіях/ робота над завданнями у групах.

Ваговий бал – 2 бала за роботу на 1 практичному занятті. Максимальна кількість балів за роботу на практичних заняттях дорівнює: **9 прак x 2бал. = 18 балів**

– «відмінно», творче розкриття всіх питань, вільне володіння матеріалом – 2 бал; – «добре», глибоке розкриття не всіх питань дискусії – 1 бал; – немає відповіді – 0 балів.

2. Поточний контроль.

Ваговий бал – 5 балів за модульну контрольну роботу протягом семестру: – «відмінно», повна відповідь (не менше 90% потрібної інформації) – 5 – 4,4 балів; – «добре», достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації), або повна відповідь з незначними невідповідностями – 4,3 – 3,5 бали; – «задовільно», неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації) та незначні помилки – (3,5 – 2,6) бали; – «незадовільно», незадовільна відповідь (не відповідає вимогам на «задовільно») – 0 балів.

3. Реферат оцінюється у 10 балів. – «відмінно», повне розкриття теми (не менше 90% потрібної інформації) – 10 - 9 балів; – «добре», достатньо повне розкриття теми (не менше 75% потрібної інформації), або повна відповідь з незначними неточностями – 6 – 9 балів; – «задовільно», неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації) та незначні помилки – (6 – 4,5) бали; – «незадовільно», не відповідає змісту теми (не відповідає вимогам на «задовільно») – 0 балів.

4. Творча презентація оцінюється у 10 балів. – «відмінно», повне і якісне розкриття теми (не менше 90% потрібної інформації), увагою аудиторії вдалось заволодіти на 100% під час супровідної доповіді – 10 - 9 балів; – «добре», достатньо повне розкриття теми (не менше 75% потрібної інформації), або повна відповідь з незначними неточностями, увагою аудиторії вдалось заволодіти на 100% під час супровідної доповіді – 6 – 9 балів; – «задовільно», неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації) та незначні помилки, увагою аудиторії вдалось заволодіти на 100% під час супровідної доповіді – (6 – 4,5) бали; – «незадовільно», не відповідає змісту теми (не відповідає вимогам на «задовільно»), увагою аудиторії не вдалось заволодіти – 0 балів.

5. Участь у кейсах та ділових іграх.

Студенти також отримують бали за участь у кейсах та ділових іграх. Ваговий бал 5. Кейсів та ділових ігор впродовж практичних занять заплановано 2: $2 \times 5 = 10$ – «відмінно», повна відповідь (не менше 90% потрібної інформації), активна участь – 5 – 4,4 балів; – «добре», достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації), або повна відповідь з незначними невідповідностями, активна участь – 4,3 – 3,5 бали; – «задовільно», неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації) та незначні помилки, активна участь – (3,5 – 2,6) бали; – «незадовільно», незадовільна відповідь (не відповідає вимогам на «задовільно»), пасивна участь – 0 балів.

Конспект лекцій.

1. Поняття глобальних проблем

Глобальні проблеми (франц. global - загальний, від лат. Globus (terrae) - земна куля) представляють собою сукупність проблем людства, від вирішення яких залежить соціальний прогрес і збереження цивілізації: запобігання світової термоядерної війни і забезпечення мирних умов для розвитку всіх народів; запобігання катастрофічного забруднення навколишнього середовища, в тому числі атмосфери, світового океану і т.д.; подолання зростаючого розриву в економічному рівні і доходи на душу населення між розвиненими і країнами, що розвиваються шляхом ліквідації відсталості останніх, а також усунення голоду, злиднів і неписьменності на земній кулі; забезпечення подальшого економічного розвитку людства необхідними природними ресурсами як відновлюваних, так і невідновних, включаючи продовольство, промислова сировина і джерела енергії; припинення стрімкого зростання населення ("демографічного вибуху" в країнах, що розвиваються) і усунення небезпеки "депопуляції" в розвинутих країнах; запобігання негативних наслідків науково-технічної революції. Двадцять перше століття, тільки почавшись, вже додав свої проблеми: міжнародний тероризм, триваюче поширення наркоманії та СНІДу.

Критеріями виділення глобальних проблем є наступне:

повсюдне їх поширення зачіпає людство в цілому;

нерозв'язання цих проблем може призвести до загибелі все людство;

вирішити їх можливо тільки спільними зусиллями людства, тобто вони не можуть бути повністю дозволені у рамках окремої держави чи регіону.

Дані проблеми, які існували раніше як локальні і регіональні, придбали в сучасну епоху планетарний характер. Таким чином, час виникнення глобальних проблем збігається з досягненням індустріальної цивілізацією апогею у своєму розвитку. Це відбулося, приблизно, у середині ХХ ст.

Разом з тим існує різниця між проблемами дійсно глобальними і загальними. Невирішення глобальних проблем веде людство до неминучої загибелі, а загальні проблеми - це ті, які носять повсюдний характер і можуть перерости в глобальні. До числа загальних можна віднести проблеми охорони здоров'я, освіти, соціального захисту і т.д. Наприклад, найбільше у світі вмирає сьогодні людей не від рук терористів і не від СНІДу та наркоманії, а від серцево-судинних захворювань.

Узагальнивши відоме про глобальні проблеми сучасності, їх можна звести до трьох основних:

можливість знищення людства у світовій термоядерної війни;

можливість всесвітньої екологічної катастрофи;

духовно-моральна криза людства.

Цікаво те, що при вирішенні третій проблеми перші дві вирішуватимуться майже автоматично. Адже духовно і морально розвинена людина ніколи не прийме насильства ні по відношенню до іншої людини, ні по відношенню до природи. Навіть просто культурна людина не ображає, що оточують і ніколи не викине сміття на

тротуар. З дрібниць, з неправильного індивідуальної поведінки людини виростають і глобальні проблеми. Краще сказати, що глобальні проблеми кореняться у свідомості людини, і поки він його не перетворює, вони не зникнуть і в зовнішньому світі. Вирішити третій глобальну проблему, яка по суті є першою, найбільш важко. Це неможливо зробити механічним шляхом, як можна було б вчинити з двома першими. Її рішення пов'язане з вихованням та формуванням духовно-моральної особистості.

2. Аналіз глобальних проблем.

Можливість знищення людства у третій світовій термоядерної війни є найбільш загрозливою проблемою. І хоча холодна війна пішла в минуле, ядерні арсенали не знищені, а зусилля Росії на міжнародній арені в плані роззброєння не знаходять належного відгуку у політиків найбільш розвинених країн, що володіють ядерною зброєю, насамперед у керівництва США.

Відомо, що за період з 3500 р. до н.е., тобто фактично з моменту виникнення найдавніших цивілізацій, сталося 14530 воєн, і лише 292 роки люди жили без них. Якщо в XIX ст. у війнах загинуло 16 млн чоловік, то в XX ст. - Більше 70 млн! Сумарна вибухова міць озброєнь становить зараз близько 18 млрд т в тротиловому еквіваленті, тобто па кожного жителя планети припадає по 3,6 т. Якщо вибухне хоча б 1% цих запасів, то настане "ядерна зима", в результаті якої може бути знищена вся біосфера, а не тільки людина.

Заходи щодо запобігання війни і військових дій були розроблені вже І. Кантом в кінці XVIII ст., Проте до цих пір немає політичної волі їх затвердити. Серед заходів, які він пропонував: нефінансування військових дій, відмова від ворожих відносин, повагу; укладання відповідних міжнародних договорів і створення міжнародного союзу, який прагне реалізувати політику миру та ін Однак виникає враження, що світове співтовариство в останні роки все більше віддаляється від цих кроків .

Екологічна проблема може привести до всесвітньої екологічної катастрофи. Перший значний екологічний криза, яка поставила під загрозу подальше існування людського суспільства, виник ще в доісторичну епоху. Його причинами були як зміна клімату, так і діяльність первісної людини, який в результаті колективного полювання винищив багатьох великих тварин, що населяли середні широти Північної півкулі (мамонт, волохатий носоріг, степовий зубр, печерний ведмідь та ін.) Помітний збиток природі наносили вже синантропи, що жили близько 400 тис. років тому. Вони почали використовувати вогонь, що приводило до пожеж, в результаті яких знищувалися цілі ліси. Однак хоча впливу людини на природу набували іноді загрозливих масштабів, аж до XX ст. вони носили локальний характер.

На наших очах закінчується ера екстенсивного використання потенціалу біосфери: майже не залишилося неосвоєних земель (за винятком території Росії), систематично збільшується площа пустель, скорочуються площі лісів - легені планети, змінюється клімат (глобальне потепління, парниковий ефект), збільшується кількість вуглекислого газу і зменшується - кисню, руйнується озоновий шар.

Починається **екологічна проблема** з індивідуальної поведінки людини. Якщо він допускає викидання хоч би дрібного сміття на вулицях міста або навіть в чистому полі, то на рівні масовому виникають екологічні проблеми. Така свідомість породжує їх з неминучістю. Зверніть увагу, на що перетворилися залізничні платформи в Росії, на які палять кидають недопалки, а поглинають насіння - лушпиння, і тоді багато що стане ясным. Не якісь погані люди, політики або директори великих заводів здатні влаштувати екологічну катастрофу. Її влаштовуємо ми з вами своєю власною поведінкою. Від хаосу, сміття в свідомості і моральної нерозвиненості народжується сміття на вулицях, забруднюються річки і моря, руйнується озоновий шар і поварварськи вирубуються ліси. Людина забув, що навколишній світ - це продовження його власного тіла, і якщо він забруднює, руйнує місце існування, то перш за все шкодить собі. Про це свідчать ті захворювання, з якими зіткнувся сучасна людина.

Суспільство ще визначають як що відокремилася від природи, але тісно з нею пов'язану частина світу. Тільки відрізнивши себе від іншого, від природи, людина і суспільство можуть усвідомити свою специфіку. Глибоко і яскраво її висловив Н.А. Бердяєв: "Дух є свобода, а не природа".

З одного боку, людина є біологічним виглядом, а суспільство являє собою особливу цілісність таких біологічних особин, з іншого - людина тільки і є людиною постільки, поскільки відрізняє себе від навколишнього природного, тваринного світу. Відмінність людського від природного можна зафіксувати в таких термінах, як "культура", "соціальність", "духовність", "трудова, розумна діяльність" і ін

Людина - принципове відрізняється від природи істота, і разом з тим - найбільш глибоко вкорінене в ній. Природа потребує людини, вона не самодостатня без нього, і справа вона його не для того, щоб він себе знищив. Людина також потребує в природі, без неї він перетворюється на автомат. Сучасні психологи встановили, наскільки сприятливо діють на людину, особливо на дітей, домашні тварини, а прогулянка в лісі може зняти тижневу втому і нервову напругу. Людина існує як Людина тільки завдяки суспільним відносинам, які не існують в природі, а також те, що суспільство і природанерозривні, тому що людина завжди залишається біологічним видом, а суспільство завжди змушене використовувати навколишнє середовище і природні ресурси у своїй життєдіяльності. Проблема полягає лише в гуманному ставленні людини до самої себе (свого тіла) і до природи як своєму тілесному продовження,

Тероризм в сучасності також набуває характеру глобальної проблеми. Особливо за наявності у терористів смертоносних засобів або зброї, здатних знищити величезну кількість ні в чому не винних людей. Тероризм - це явище, форма злочинності, спрямована безпосередньо проти людини, загрозлива його життя і за рахунок цього прагне досягти своїх цілей. Тероризм абсолютно неприпустимий з точки зору гуманізму, а з точки зору права є найтяжчим злочином.

З тероризмом надзвичайно складно боротися, бо при цьому піддаються небезпеці життя невинних людей, взятих у заручники або шантажіруємих. Немає і не може бути ніякого виправдання таким діям. Терор веде людство в епоху

доцивілізаційний розвитку - це нелюдське варварство, коли життя людини ні в що не ставиться. Він - зв'язує поширення принципу кровної помсти, несумісною ні з якою розвиненою релігією, тим більше - світової. Всі розвинуті релігії і вся культура беззастережно засуджують тероризм, вважаючи його абсолютно неприпустимим.

Але після безумовного засудження цього явища необхідно задуматися про його причини. Боротьба з наслідками також неефективна, як і лікування запущеної хвороби. Лише зрозумівши причини тероризму і викоренивши або вирішивши їх, можна дійсно його перемогти. У цьому зв'язку можна формально виділити два види причин виникнення тероризму: суб'єктивні і об'єктивні.

Суб'єктивні причини збігаються з причинами виникнення злочинності взагалі - це прагнення збагатитися. Тільки тероризм обирає для цього самий нелюдський і неприпустимий спосіб. З таким тероризмом необхідно боротися всіма законними способами. При цьому покарання повинно бути невідворотним і суворим.

Але існує тероризм, що має об'єктивні причини, тобто той, який не ставить цілі особистого збагачення, але переслідує будь-які політичні та інші цілі. Найбільшою мірою постачальником сучасного тероризму є сепаратизм у вигляді боротьби за національну незалежність, але неприпустимими методами.

Доводиться визнати, що зростання національної самосвідомості майже з неминучістю прагне до державного оформлення. Цивілізовано уникнути цієї проблеми можна лише створюючи сприятливі умови для розвитку даної нації в рамках існуючого не національного, а багатонаціональної держави. Необхідно йти на компроміси і шукати компромісів, прагнути вирішувати дану проблему, а не пригнічувати її.

Але можливість такого вирішення проблеми тероризму посилюється тим, що існує міжнародна терористична мережа, яка постачає терористів як зброєю, так і грошовими коштами, надає інформаційну допомогу. А замість того, щоб спільно боротися проти міжнародного тероризму, розвинені країни використовували його як розмінну карту в боротьбі один проти одного. Плоди такої політики обернулися проти тих країн, хто фінансував і створював цю мережу. Керований тероризм раптом став некерованим, і після трагічних подій у вересні 2001 р. в США прийшло усвідомлення, що у терористів є власні, свої цілі, і що проти терору треба боротися спільно.

Інший об'єктивне джерело тероризму, поряд з національним, - це нерівномірність економічного і соціального розвитку в різних регіонах і країнах світу. Триваюча політика неоколоніалізму і експлуатації в прихованій формі - ось основне джерело міжнародного тероризму сьогодні. Ситий не може зрозуміти голодного, а голодний ситого; безграмотний і неосвічена людина завжди прагне вирішувати свої проблеми за допомогою насильства. А ситий, але духовно і морально нерозвинений людина завжди прагне жити ще багатшими і краще, не звертаючи уваги на убогість і невлаштованість інших. Таким чином, основне джерело тероризму - в соціально-економічних проблемах сучасного світу, в несправедливому перерозподілі

багатств, в безпросвітній невігластві і фанатизмі одних і задоволено самовдоволенні інших.

Людина, доведена до відчаю і яка не має ніяких легальних і законних форм впливу на певну ситуацію, звертається до найпростішого - насильницького варіанту, вважаючи, що цим шляхом можна чогось домогтися. Цей шлях неприпустимий, проте відсутність достатньої духовно-морального розвитку веде до фанатизму і насильства.

Як тероризм з суб'єктивними причинами, так і тероризм з об'єктивними - рівною мірою не має виправдання. У силу різниці причин різними і різноманітними повинні бути методи боротьби з цим явищем. Ніяке насильство над людиною не повинно бути безкарним, але необхідно йти шляхом ліквідації причин, що призводять до тероризму. Сучасний міжнародний економічний порядок, мабуть, веде людство в глухий кут, і якщо воно хоче вижити, то повинен боротися за його зміну. Політики найбільш розвинених країн несуть тут особливу відповідальність, але саме вони не хочуть визнати той факт, що сучасний світ є взаємозалежним, що неможливо врятуватися поодиноці. Їх боротьба за права людини носить двоїстий характер і виражає швидше певні геополітичні, а не загальнолюдські інтереси.

Демографічна проблема стає все більш важливою для людства. Демографічні процеси досліджуються демографією - наукою про населення, закони його відтворення та розвитку в суспільно-історичної обумовленості.

Вважається, що демографія бере свій початок з 1662 р. - з моменту видання книги Дж. Граунта "Природні і політичні спостереження, зроблені на основі свідоцтв про смерть" .. Термін "демографія" був введений в 1855 р. у книзі А. Гійяра "Елемент людської статистики, чи порівняльна демографія".

Англійський економіст і священник Т. Мальтус (1766-1834) в роботі "Досвід про закон народонаселення ..." (1798) хотів пояснити суперечності суспільного розвитку сформульованим їм "природним законом", згідно з яким населення має тенденцію зростати в геометричній прогресії, а засоби існування - в арифметичній. У силу цього можливо "абсолютне перенаселення", з яким необхідно боротися шляхом регламентації шлюбів та регулювання народжуваності.

Розглянемо динаміку зростання народонаселення Землі: ранній палеоліт - 100-200 тис. чоловік, до кінця неоліту (пере-хід до землеробства) - 50 млн, початок нашої ери-230 млн, до початку ХІХ ст. - 1 млрд, до 1930 р. - 2 млрд, до 1961 р. - 3 млрд, до початку 1976 р. - 4 млрд, до поч. 1980 р. - 4,4 млрд, 1988 р. - понад 4,9 млрд. Темпи зростання населення Землі постійно збільшуються, досягаючи 2% на рік, що дало підставу говорити про "демографічний вибух". Проте надалі, під впливом соціально-економічних чинників, зростання населення повинен стабілізуватися. Це пов'язано з розвитком "внутрісімейного планування", так званого "свідомого батьківства". У зв'язку з цим очікується, що наприкінці ХХІ ст. настане стабілізація чисельності населення на рівні 11-12 млрд людей. Таким чином, у ХХ ст. виявилася неспроможність розрахунків Мальтуса, бо обсяг виробленого продовольства збільшувався набагато швидше, ніж зростало населення. Помилка мальтузіанства полягає у зведенні процесів демографії до біологічних принципам, у той час

як розвиток народонаселення здійснюється під вирішальним впливом не природи, а соціальної організації і рівня культури суспільства. Проте докорінно хибна точка зору Мальтуса досі відтворюється і поширюється. Між тим вона помилкова не тільки з точки зору науки, але і неприпустима з точки зору гуманізму.

Народження нової людини - це щастя для батьків, у дітей багато в чому полягає сенс життя людини, але в умовах сучасної ринкової економіки дітонародження стало "невигідним" підприємством. У сучасну епоху все вимірюється в матеріальних цінностях, у грошах, що переноситься і на сферу сенсу. Але людина, що живе заради себе і не заводять дітей з міркувань "економії", чинить злочин проти своєї духовної сутності, проти життя врешті-решт. І ніхто ззовні не має, не має права обмежувати дітонародження, не може вказувати батькам, якою кількістю дітей їм слід обмежуватися. Народження дитини - це найвеличніше у створенні чого може брати участь людина. У дитині - нескінченна радість і задоволення, і якщо народжуються діти, то Бог ще не залишив, людини, за висловом одного з великих письменників. Разом з тим важливо не тільки народжувати дітей, але і виховувати їх, допомагати вставати на ноги, знаходити своє місце в суспільстві. Про це має дбати держава, яке називає себе соціальним.

Демографічна проблема між тим існує і вона суперечлива, має протилежний характер для різних країн: у Китаї - перенаселення, в Україні - депопуляція. Разом з суспільним розвитком ця проблема повинна знаходити свій дозвіл природним шляхом, - відбудуватиметься стабілізація в цьому відношенні. Проте держави, що зіштовхуються зараз з демографічною проблемою, змушені застосовувати відповідні заходи. Важливо, щоб вони не носили насильницький характер і не порушували суверенітет особистості, сімейного життя.

Демографічні процеси на рубежі ХХ - ХХІ ст. багато в чому визначають дві тенденції:

демографічний "вибух", який характеризується різким приростом населення в країнах Азії, Африки, Латинської Америки, починаючи з 60-х років;

"Нульовий приріст" населення в країнах Західної Європи.

Перша веде до різкого загострення соціально-економічних проблем у країнах, що розвиваються, включаючи голод і неграмотність десятків мільйонів людей. Друга - до різкого старіння населення в розвинених країнах, включаючи погіршення балансу між працюючими і пенсіонерами і т.д.

У Росії згідно з даними Держкомстату на січень 2000 р., населення склало 145 млн 600 тис. жителів; причому тільки з 1 січня по 1 грудня 1999 населення країни скоротилося на 716 900 осіб. Іншими словами, за 1999 р. населення Росії скоротилося на 0,5% (для порівняння: у 1992 р. - на 0,02%). Щорічно в країні вмирає 60 тис. дітей. Смертність в 1,5 рази перевищує народжуваність, 80% дитячої смертності викликано інфекційними захворюваннями. Страшна проблема - дитяча і підліткова токсикоманія і наркоманія. Існує невідповідність між числом розлучених жінок, що знаходяться в репродуктивному віці, і числом чоловіків, готових вступити в повторний шлюб. За оцінками фахівців, до 2020 р. працездатне населення Росії за

Уралом складе 6-8 млн чоловік. Для порівняння в прилеглих районах прикордонних країн цього регіону в тому ж році чисельність працездатного населення прогнозується в 600 млн чоловік. Населення ж Росії до 2050 р. в цілому може скласти всього 114 млн жителів. Виникнення безлічі конфліктів на пострадянському просторі знову піднімає проблему міграції. У цих умовах держава і суспільство мають докласти максимум зусиль, щоб зацікавити населення Росії в дітородінні.

Продовольчу проблему також іноді зараховують до глобальних: від недоїдання сьогодні страждає понад 500 млн осіб, а помирає від недоїдання кілька мільйонів на рік. Однак коріння цієї проблеми лежать не в нестачі продовольства як такого і не в обмеженості сучасних природних ресурсів, а в несправедливому їх перерозподіл та експлуатації як усередині окремих країн, так і в світовому масштабі. Те, що в сучасному світі люди можуть недоїдати, а тим більше - помирати з голоду, явище абсолютно аморальне, злочинне і неприпустиме. Це - ганьба людства і насамперед найбільш розвинених країн. Ось де дійсно терені для захисту прав людини, коли зневажається його основне право - на життя. Однак у міжнародній політиці та економіці панують подвійні стандарти, а на озброєння витрачається стільки коштів, що можна було б у планетарному масштабі вирішити продовольчу, житлову та освітню проблеми. Сучасна "розвинута" людство витрачає колосальні кошти на розробку зброї масового ураження замість того, щоб допомагати нужденним встати на ноги, нагодувати голодуючих; замість того, щоб перемогти невігластво і фанатизм за допомогою розвитку світової системи освіти і т.д.

СНІД, наркоманія та шкідливі звички все більше поширюються в суспільстві. СНІД називають чумою ХХ ст., Його можна також назвати і бичем ХХ ст. Захворювання, виявлене в США в 1981 р., стало швидко поширюватися по всій планеті. Перш за все, це відбувалося через статевої розбещеності сучасного "цивілізованого" людини і наркоманії. Проблема наркоманії пов'язана з відсутністю в 90-і роки державної політики в цій галузі і недофінансуванням боротьби з наркоманією. У той час у силу злочинної бездіяльності держави і суспільства молодь нашої держави залишилася одна зі своїми проблемами і виявилася не готовою протистояти їм.

Алкоголізм має не тільки внутрішні духовні причини, коли людина переживає світоглядну кризу, стикається з непереборними обставинами в житті, прагнучи зняти стрес через відключення свідомості, але й соціальні. В умовах командно-адміністративної системи та єдиної насильно насадженої ідеології відбувалося придушення будь-якої ініціативи і творчого начала в людині, він не міг самореалізуватися. Розуміючи всю безперспективність і безглуздість існування, віддавався пияцтву. В період ринкової, олігархічної вакханалії, і сьогодні в умовах бюрократизації державного апарату і його корумпованості людина також мав і має мало можливостей для поліпшення своїх життєвих умов. Тим самим зберігалися соціальні передумови для процвітання, як алкоголізму, так і наркоманії, поряд зі злочинністю.